

ŽANROVI PREDAJA I LEGENDE U OTOKU SINJSKOM I OKOLICI

Erceg, Francesca

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:895445>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

ŽANROVI PREDAJA I LEGENDE U OTOKU SINJSKOM I OKOLICI

FRANCESKA ERCEG

SPLIT, 2023.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

ŽANROVI PREDAJA I LEGENDE U OTOKU SINJSKOM I OKOLICI

Studentica

Franceska Erceg

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2023. godine

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Predaje	3
2.1. Povijesne predaje	4
2.1.1. Starohrvatske teme	5
2.1.2. Patnje, progoni i stradanja Hrvata pod osmanskom vlašću.....	7
2.1.2.1. Danak u krvi.....	9
2.1.2.2. Pravo prve bračne noći	9
2.1.3. Hajduci	11
2.1.3.1. Andrijica Šimić.....	12
2.2. Etiološke predaje	13
2.3. Mitske predaje	15
2.3.1. Vile	16
2.4. Demonološke predaje.....	17
2.4.1. Vještice	19
2.4.2. Mora	21
2.4.3. Vukodlaci	22
2.4.4. Kuga	23
2.4.5. Maminjorgo.....	24
2.4.6. Irudica	24
2.4.7. Plašila.....	26
2.5. Eshatološke predaje	26
2.5.1. Tintilinići.....	27
2.6. Pričanja iz života	27
3. Legende	28
Rječnik.....	29
Zaključak	30
Literatura	31
Sažetak.....	33
Abstract.....	33

1. Uvod

Otok Sinjski i njegova okolica, smješteni u slikovitoj Dalmaciji, obiluju bogatom kulturnom baštinom koja seže unatrag stoljećima. Središnji elementi ove kulturne baštine su predaje i legende koje su se formirale tijekom vremena, odražavajući identitet, povijest i duhovnost ovog područja. U ovom radu istražiti ćemo različite žanrove predaja i legendi prisutnih u Otoku i njegovoj okolini. Predaje i legende često čine temeljnu komponentu kulturne povezanosti zajednice, prenoseći vrijednosti, vjerovanja i iskustva starijih generacija na mlađe. U tom kontekstu, raznoliki žanrovi predaja i legendi, uključujući mitove, bajke, narodne priče, herojske legende i vjerovanja, igraju ključnu ulogu u očuvanju lokalne kulturne baštine. Otok Sinjski i okolica bogati su prirodnim ljepotama, povijesnim spomenicima i tradicionalnim običajima, što je stvorilo plodno tlo za nastanak različitih legendi i predaja.

Primjerice, legende o junačkim djelima sinjskih alkara tijekom Sinjske alke, tradicionalne viteške igre, često su obilježavale povijest ovog područja. U ovom radu ćemo istražiti različite žanrove ovih predaja i legendi, njihovu povijest, utemeljenost u tradiciji i ulogu u očuvanju kulturnog nasljeđa. Također ćemo razmotriti kako su se ove priče razvijale kroz povijest i kako su oblikovale identitet i kolektivnu svijest zajednice. Žanrovi predaja i legendi u Otoku Sinjskom i okolini ne samo da reflektiraju kulturni identitet ovog područja, već igraju i ključnu ulogu u očuvanju tradicionalnih vrijednosti i običaja. Kroz vjerovanja, priče o herojima i mitove, lokalna zajednica prenosi svoju prošlost i nasljeđe na buduće generacije, čuvajući tako svoju autentičnost i kulturnu baštinu.

2. Predaje

Predaja obuhvaća priču čiji se sadržaj smatra istinitim. Velik broj takvih priča može se pronaći u svetim spisima. Primjer takvog usmeno prenesenog znanja nalazimo u svetim staroindijskim sanskrtskim knjigama poznatim kao Vede, koje su nastajale tijekom razdoblja od XVI. do VI. stoljeća prije Krista. Predaje se klasificiraju prema različitim kriterijima, uključujući motive, teme, funkcionalnost i druge karakteristike.¹ „U poetici književnosti najčešće se prihvaća Proppova tematska podjela na pet vrsta:

¹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 272.-273.

1. etiološke predaje
2. povijesne predaje,
3. mitološke predaje,
4. legende (religiozne) i
5. pričanja iz života.

Marko Dragić navodi da ta klasifikacija ima svojih manjkavosti:

1. nedostaju eshatološke predaje,
2. nedostaju demonske predaje,
3. legende su zasebna vrsta priča.²

2.1. Povijesne predaje

Povijesne predaje govore o sudbonosnim povijesnim osobama i događajima. „Prema povijesnome slijedu hrvatske povijesne pjesme, epske pjesme i povijesne predaje mogu se klasificirati na:

1. Agrafijsku epohu.
2. Doba drevnih Grka.
3. Ilirsko i rimsko doba.
4. Starohrvatsko doba.
5. Epoha od ujedinjenja Hrvatske do kraja vladavine narodnih vladara (925.-1463.).
6. Epoha osmanske vladavine (1463.-1878.).
7. Period od konca 19. st. do 1914. godine.
8. Razdoblje između dva Svjetska rata (Jugoslavija 1918.-1990.).

² Isto, str. 273.

9. Epoha SFRJ (1945.-1990.). 10. Period od osamostaljenja Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine (1990.-)³

2.1.1. Starohrvatske teme

Prvi spisi o Hrvatima nalaze se u djelu poznatog bizantskog cara, pisca i povjesničara Konstantina VII. Porfirogeneta nazvanom "O upravljanju carstvom," nastalo oko 950. godine. U raznim dijelovima tog djela, konkretno u poglavljima 13, 29, 30, 31, 40 i 41, možemo pronaći dragocjene informacije o najranijoj povijesti Hrvata i Hrvatske. U ovim tekstovima, Porfirogenet zabilježio je povijesne priče o Hrvatima koji su prema predaji došli u današnje područje predvođeni petoricom braće: Klukom, Klobekom, Kožočešom, Muklom i Hrvatom, te dvjema sestrama, Tugom i Bugom. Također, u svojim spisima, Porfirogenet donosi legendu o svetom Pavlu koji je, prema predaji, na otoku Mljetu spasio stanovništvo od zmija i otrova. U mjestu Gala kraj Otoka nalazi se izvor poznat kao Kosinac. Iz tog izvora se opskrbljuju vodom grad Sinj i većina okolnih naselja. Prema tradiciji, ime ovog izvora potječe od Kosinca, jednog od petorice braće koji su predvodili Hrvate u ove krajeve.⁴

„Bilo je tu u zemane kad su Hrvati dolazili. Bilo je njizi pet braće i dvi sestre. Jedan od njih bijo je kosinac i prolazeći ovin našin krajevima napio se ladne vode s ovog našeg izvora i od tada se po njemu zove Kosinac. Taj izvor nikad nije prisušio, niti će.“⁵

Još jedan važan izvor povijesnih predaja je djelo katoličkog biskupa iz Bara, popa Dukljanina, poznato kao "Ljetopis," koje datira iz 12. stoljeća. Pop Dukljanin zabilježio je i niz drugih predaja koje objašnjavaju povijest, etiologiju i etimologiju, uključujući i onu koja se odnosi na nastanak imena *Dubrovnik*, grada koji su Hrvati, ili preciznije Slaveni, izgradili u šumi i nazvali ga prema tomu. Povijesne predaje pružaju jedinstven pogled na povijest i doprinose bogatstvu kulture i identiteta Hrvatske.⁶

³ Isto, str. 274.

⁴ Dragić, Marko. *Povijesne i etiološke predaje iz Otoka Sinjskoga*. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018. 283.-297. str. 283.

⁵ Isto, str. 283.

⁶ Marko Dragić, *Starohrvatske povijesne teme u suvremenom narodnome pripovijedanju*, Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu, 2-3, Split, 2009., str. 22.

DOLAZAK HRVATA

Tijekom razdoblja od 614. do 626. godine, Avari i Slaveni često su napadali Istočno Rimsko Carstvo, koje se često nazivalo i Bizantom. Ovi napadi protezali su se od istočne jadranske obale pa sve do Carigrada, smještenog na obali Bospora. U to vrijeme, Hrvati su stigli iz regije koja se nazivala Velika ili Bijela Hrvatska na poziv cara Heraklija, koji je vladao od 610. do 641. godine. Hrvati su se naselili u tom području i pridružili borbi protiv Avara. Nakon što su pobijedili Avari, Hrvati su naselili bivše rimske provincije, uključujući Dalmaciju, Panoniju i Ilirik. Na ovom teritoriju formirali su tri države: Bijelu ili Primorsku Hrvatsku, koja se protezala od Raše u Istri do Cetine; Crvenu Hrvatsku, koja se prostirala od Cetine do Drima i Drača; te Posavsku Hrvatsku, koja se nalazila između Gvozda i Drave, Save i Dunava. Tijekom razdoblja od 626. do 949. godine, Bosna je bila dio Hrvatske, a njezina buduća politička pripadnost ovisila je o sposobnosti Hrvata da se obrane od čestih i snažnih napada susjednih osvajača.

Pouzdana povijesna, arheološka, arhivska i drugi izvori potvrđuju da su Hrvati već u 7. stoljeću prihvatili kršćanstvo i europsku kulturu pod utjecajem Rimljana. Prema Konstantinu VII. Porfirogenetu, car Heraklije je iz Rima doveo svećenike koji su postali biskupi, nadbiskupi, prezbiteri i đakoni te su krstili Hrvate.⁷ U svom Ljetopisu, Nikola Lašvanin spominje priču o dolasku Hrvata:

„Dojdoše iz priko Babinih gora Hervati najprvo u Dalmaciju i ove sadanje hrvatske i slovinske strane, s mlogim bojem istiravši Abare, ovdje se nastaniše. Prid ovim bijaše pet bratje: Kluka, Klobej, Kožočeš, Muklo, Hrvat i dvi sestre: Tuga i Buga. I od njih Dalmacija, koja je od mora do Dunava dosegla, hrvatsko ime prija, i zove se do današnjega dneva. – Upade u turske ruke Peršija; Turci se odvojiše od oblasti rimskih cesara.“⁸

KRALJICA TUGA

Postoji poznata priča koja objašnjava podrijetlo imena mjesta Tugare, smještenog uz donji tok rijeke Cetine, nizvodno od Sinja i Trilja, u poljičkom kraju. Prema toj priči, naziv mjesta potječe od imena kraljice Tugi.

⁷ Isto, str. 23.-24.

⁸ Isto, str. 24.

„Daleko, daleko odakle pušu ladni vetrovi i snig vije, nalaze se visoke gore, di su u davna vrime na stolovali naši pradiđovi. To se gorje zove Karpati. Naši su pradiđovi čuli kako je toplo u krajevima blizu sinjih vali, pa su pod vodstvom petero braće i dvi sestre krenili na dalek put. Jedan od braće, najstariji zva se Hrvat, a sestre su bile Tuga i Buga. Hrvat je ka najstariji brat bija snažan i jak i duž puta je branija svoj narod od zviri i neprijatelja. Tuga je bila divojka duge zlatne kose i crnih očiju. Govorilo se da je biloj vili druga. Ona je svake večeri i jutra uveseljavalala ljude svojom pismom. Onda im je bilo lakše putovati kroz šume i nizine, dok nisu napokon ugledali more.

To je bila njihova nova domovina koju podilili među sobon. Bilo je dvanaest plemena. I Tuga je dobila lip kraj, ravnicu podno Mosora – Poljica. Ona je tu sagradila svoje dvore, a oko njena dvora plemići su sagradili palače. I tako je nastala gradić koji su zvali Tugini dvori, a danas se zovu Tugari. Bila je Tuga pobožna i dobra i činila svima lipega. U Policin se nije smilo govorit ružno, ni svađat ili štogod jedno drugom uzet. Svi su radili, trudili se i punu su kuću svega imali. Svi su živili u jubavi. A kad je Tuga umrla, svi su za njon plakali i nisu je Poljičani ni dan danas zaboravili. Ona i danas zna, za misečine, u biloj haljini i duge plave kose proći priko ruševina svoga dvora u Tugarima bdijući nad Pojičanima i Pojicama. “

2.1.2. Patnje, progoni i stradanja Hrvata pod osmanskom vlašću

Turci su preuzeli kontrolu nad Otokom 1516. godine, dok su Mlečani oslobodili Klis i Cetinsku krajinu 1648. godine. Tijekom turske okupacije, počinjeni su strašni zločini kao što su "Pravo bračne noći", "Danak u krvi" i "Šetnja opanaka". Diljem Hrvatske i BiH, mnoga mjesta su dobila mikrotoponime koji su posvećeni djevojkama mučenicama. O tome svjedoči i Marijina jama:

„Moja baba mi je pripovidala priču o dvi mlade cure, Jeli i Mari šta su išle u prašku planinu i šta su ih napali Turci i tili ih poturčit. Jela se od stravi odma pridala i poturčila, ošla živit u Bosnu i izrodila gori dicu. A Marija šta je s njon bila nije se tila poturčit, nego je bižala prid Turcima i bacila se u jamu da je ne odvedu. Tu je poginila i od tad se jama zove Marijina jama. “⁹

⁹ Dragić, Marko. *Povijesne i etiološke predaje iz Otoka Sinjskoga*. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018. 283.-297. str. 284.

U listopadu 1678. godine Ramljaci su stigli u Sinjsku krajinu, koja je tada bila pod vlašću Mletačke Republike. Turci, koji su izgubili ovo područje, nisu mogli podnijeti gubitak i pokušavali su ga povratiti nekoliko puta. Najznačajniji pokušaj turske invazije u Cetinskoj krajini dogodio se dvadeset osam godina nakon njihova dolaska, u kolovozu 1715. godine, kada su Turci gotovo uspješno zauzeli to područje. Prije nego što su usmjereni prema Sinju, Turci su naišli na selo Otok. U spisima stoji kako je 23. srpnja 1715. Mehmed Paša s čak šezdeset tisuća vojnika krenuo niz Prolog, a samo tri dana kasnije nasilno su napali Otok. U to vrijeme, Otok je bio slabo naseljen, a na čelu obrane bio je tadašnji svećenik fra Stjepan Vučemilović.

Turci su u ovom mirnom selu pokazali svoju surovost, a uspješno se spasiti samo tridesetak ljudi koji su preplivali rijeku Cetinu. Žene i djeca odvedeni su u ropstvo. Ovaj tragični događaj detaljno je opisan u Markovićevom zapisu, koji se temelji na *Dnevniku Opsade*. Pretpostavlja se da je ovaj dnevnik napisao neki časnik koji se tada nalazio u tvrđavi, a dnevnik je sačuvan u arhivu Franjevačkog samostana u Sinju. Također, 26. srpnja 1715., dvojica turskih zapovjednika došli su među Otočane i obećali im da neće biti ozlijeđeni te da će ih odvesti u Livanjsko polje. Međutim, Otočani su odbili ovu ponudu i izjavili da su spremni boriti se do posljednje kapi krvi, što je potaknulo Turke da zakluče kako je Otok bogat resursima. Sljedećeg dana došlo je do krvavog pokolja u kojem je preživjelo samo nekoliko Otočana.

„Na 27, odpremiše dva golema odjela, jedan tatarskih konjika, a drugi sejmena i spahija: prvi da plieni po okolici, drugi da udari na Otok. Obadva im podhvata podjoše za rukom: prvi, jer se stanovnici bijahu razbjegli; drugi, jer se Cetina od samih turskih mrtvaca bila zajazila, pošto veliko mnoštvo Turaka, što u vodu bjehu skočili da preplivaju do ostrva, tu izgibe što udušeno od vode, što od živoga i neprestanog ognja Otočana, koji se iznutra branjahu; ter preko mrtvih tjelesa, kano preko mosta, drugi jurišaše i provalivši slabo obkolje, golim sabljama u ruci usrnuše, i izsjekoše ostrim mačem sve Otočane što im pod ruku dođoše. Žene i djecu povezoše u roblje. (Ne spasi se nego 30 osoba, koje umakoše preplivavši Cetinu). Svi ostali pogiboše žrtva dušmanskog biesa i mučenici vjere. – Turci skupo ovu pobjedu platiše, jer ako naših pogibe 140, njih poginu hiljada. Selo medjutim spržiše ognjem, ne odnesavši ništa.“¹⁰

¹⁰ Marković, Ivan. 1898. Sinj i njegovo slavlje. Zagreb: Dionička tiskara. str. 35.-36.

2.1.2.1. Danak u krvi

Godine 1420., Sultan Murat II. donio je pravilo poznato kao "danak u krvi." Ovaj danak se sastojao od prikupljanja kršćanske djece iz osvojenih teritorija kako bi se formirala posebna robovska vojska poznata kao janjičari. Osim stvaranja ove elitne vojske, cilj danaka u krvi bio je spriječiti razvoj aristokracije koja bi mogla predstavljati prijetnju sultanu. Stoga su se prikupljala isključivo nemuslimanska djeca, i to u zemljama koje su bile osvojene od strane Osmanskog Carstva. Ova praksa predstavljala je oblik obveznog poreza u Osmanskom Carstvu.

Svake pete godine, komesari bi dolazili u porobljene južnoslavenske zemlje kako bi prikupili ovaj danak u krvi, a njegovo izbjegavanje bilo je strogo kažnjivo. Roditelji su često pokušavali spasiti svoju djecu od ovog sudbine, često putem podmićivanja sultanovih dvorskih službenika, koji su se natjecali za prikupljanje ovog danaka.

Oni roditelji koji nisu uspjeli spasiti svoju djecu putem podmićivanja, skrivali bi ih i često bi ih namjerno povrijedili kako bi ih učinili manje poželjnim za janjičare. Također, kako bi izbjegli odvođenje dječaka, roditelji bi ih često udavali već u dobi od jedanaest ili dvanaest godina. Dječaci i djevojčice nosili su haljinice sve do puberteta kako bi izbjegli da ih odvedu u janjičare. Osim toga, djeca bi često hodala bosonoga i bez pokrivala glave kako bi se sakrili od ovog opasnosti. Bilo je poznato da su Turci upadali u cincarska sela i odvodili djecu, uglavnom djevojčice. Da bi spriječili odvođenje djevojčica, roditelji su im na čelo tetovirali križ. Tako je djevojka ostala pošteđena i beg je ne bi uzeo za ženu.¹¹

„ A taj cili običaj krenija je iz jesnog sela, tu pokraj granice di je jedan beg zatražija od nekog bogatuna čer za ženu. A taj bogatun nije moga odbit bega jer bi ovaj ubija i njega i ženu i dicu mu pa mu je tako reka da dođe za misec dana kad sve bude spremno da se ženu. U to vrime oni su divojci istetovirali veliki križ nasri' čela i tako ju beg nije moga uzet. Od tad se proširilo po svim selima i sve su žene to radile.“¹²

2.1.2.2. Pravo prve bračne noći

¹¹ Marko Dragić, *Danak u krvi u romanu „Na Drini ćuprija“ i u suvremenom pripovijedanju*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 8, Mostar, 2012., str. 123.-140. str. 124.-126.

¹² Isto, str. 126.-127.

Nakon propasti Kraljevstva Bosne, uslijedilo je razdoblje od 415 godina vrlo okrutne vlasti Osmanskog Carstva. „U prvim je godinama od zuluma osmanskoga u Hrvatsku i druge zapadnoeuropske zemlje izbjeglo oko 400 000 Hrvata katolika; uništeno je oko 200 sakralnih objekata, vršeno je nasilno islamiziranje.“¹³ Uz danak u krvi javlja se i pravo prve bračne noći po kojem bi djevojka kršćanske vjeroispovijesti trebala provesti prvu bračnu noć s begom, agom ili pašom. Hrvatice su bile prisiljene provesti svoju prvu bračnu noć s agom ili begom. Rezultat toga bio je da je mnogo Hrvatica zatrudnjelo i rađalo djecu u braku s njihovim muževima.

DVIJE SIROTICE

„Za vrijeme Turskih prodiranja bio u Jajcu jedan čoek koji je imo dvije 'ćeri. Vido on da su Turci navalili i odluči on skriti 'ćeri od Turčina u podzemne kanale, katakombe. Skrivale se one sirotice, tako u tim mračnim tunelima danima. Nije im ćaća dao ni sunca vidit a ni miseca, već im je dolazio i obavještavo ih kakvo je stanje. Jednom tako umjesto ćaće uleti jedan mladić i reče; „ Bjež'te cure eno i' u gradu; kolju, siluju, ruše i pale. Bjež'te ako Boga znate!“ Izbezumljene cure pođoše prema izlazu ćaću tražit kad i' na vratima dočeka Turčin. Oće Turčin da i' siluje, oće, a one ne daju. Bore se sirotice te se otrgnu i pođu bježat kroz katakombe. Dođoše tako do kraja jednog od tunela gdje ugledaše mutnu Plivu. Il' se bacit u vodu mutnu, il' se Turku u ruke dat? Baciše se tako sirotice dvije. Tijelo svoje vodi dadoše.“¹⁴

DJEVOJAČKA SUZA

„To je bilo za vrime turske vlasti. Turci su vazda vodili hrvatske djevojke na Hum i tamo ih silovali i maltretirali. Bila je jedna djevojka, koja nije dala na se pa je pobjegla. Bježuć i trčuć pala je priko jednog kamena i upala u provaliju gdje je poginula. Od tada do danas s tojeg kamena teče voda, kap po kap. Taj se kamen zove Djevojačka suza, a provalija u kojoj je poginula zove se Djevojačka draga.“¹⁵

¹³ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 363.

¹⁴ Isto, str. 378.

¹⁵ Isto, str. 378.

Postoji mnogo svatovskih grobalja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Ova groblja nastala su na mjestima gdje su se turske snage suočile s kršćanskim svatovima i gdje je izbila borba kako bi se spriječilo otimanje nevjeste. U tim sukobima su svatovi izgubili živote, a njihova tijela su pokopana na tom mjestu. Ova groblja često su poznata i kao "kameni svatovi". U Otoku Sinju "svatovsko groblje".

„Na Roknjači di su naslagane one velike stine iza kapele sv. Ante je svatovsko groblje. Priča se da su Turci pobili svate. Kad se napravila hidrocentrala u Rudi tili su tudan probit put do centrale, ali jednom se čoviku šta je tu doša kopat nešto ukazalo, nešto čudno i on se pripra i tada se rađa zaustavila, a tek se kasnije probio put par metara niže jer niko nije smio groblje dirat, a tu su kažu sami grebi, sve jedan do drugoga.“¹⁶

2.1.3. Hajduci

Nakon pada Bosne i Hercegovine, počeli su se pojavljivati uskoci i hajduci. Uskoci su bili kršćani koji su izbjegli osmansku vlast u Bosni i Hercegovini i naselili se uglavnom u Dalmaciji. Pod poticajem Mlečana, uskoci su prelazili u susjedne hrvatske regije i aktivno se suprotstavljali Osmanlijama.¹⁷ „U povijesnim izvorima hajdučiju i četovanje spominje 1550. godine putopisac Zeno, a za vrijeme *Kandinskog rata* bili su na vrhuncu. Turski hajduci zulumčari činili su mnoga zlodjela.“¹⁸ Hajduci *osvetnici* aktivno su se borili protiv osmanske okupacije, okupljajući u svojim družinama Hrvate, Srbe i Muslimane. Od 17. stoljeća, muslimanski hajduci osvetnici postali su značajni.

Primjerice, Harambaša Abdurahman 1639. godine napao je karavanu trgovaca koja se kretala kroz Ravno (na putu iz Splita preko Duvna, Rame do Visokog) sa svojim hajducima, ubivši 19 trgovaca. S obzirom na to da hajduke i uskočke osvetnike nisu motivirale pljačke, već želja za osvetom zbog turskih zlodjela, stanovništvo ih je smatralo junacima i zaštitnicima.

¹⁶ Dragić, Marko. *Povijesne i etiološke predaje iz Otoka Sinjskoga*. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018. 283.-297. str.284.-285.

¹⁷ Isto, str. 348.

¹⁸ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 39.

Danas, Hrvati i dalje prepričavaju povijesne priče i pjevaju epske pjesme o uskocima kao što su Ivo Senjanin, Stojan Janković i vitezovi Vučkovići, te o hajducima kao što su Mijat Tomić, Roša Harambaša (Ivan Bušić)¹⁹ i Andrijica Šimić.

2.1.3.1. Andrijica Šimić

Andrijica Šimić, najpoznatiji među hajducima, postao je harambaša zbog turskog nasilja i nepravde koje su ga prisilile da se priključi hajducima 1859. godine. Nastavio je hajdučki život tijekom 10 godina, ističući se kao plemenit i vjernik. „Hajdukovao je po Rakitinu, Doljanima, Imotskom, Kupresu, Livnu, Glamoču i Vrlici“²⁰ Aktivno je štitio siromašne i žene, pružajući im pomoć, a bogate kršćane progonio. Andrijica Šimić bio je uhićen izdajom 1866. godine i predan turskim vlastima. Proveo je dvije godine u zatvorima u Splitu, Imotskom, Duvnu, Livnu i Ljubuškom, ali je uspio pobjeći iz ljubušskog zatvora tako da je prekinuo okove i vratio se hajducima. U Zagvozdu 14. siječnja 1870. upao je u zasjedu, u kojoj je izgubio sve svoje suborce, a sam je jedva preživio. Konačno, stigao je do Runoviće, gdje je kod Ante Graca, koji ga je izdao unatoč obećanjima vjernosti, zatekao i vezao dok je spavao, nakon čega je izručen austrijskim vlastima. „Vidjevši da je prevaren Andrijica je kumu Anti Gracu izrekao kletvu: *Dabogda moje noge nad tvojom glavom bile.*“²¹

Andrijica je osuđen na doživotnu kaznu, a odslužio je 29 godina kada ga je pomilovao car Franjo Josip. Prepuna splitska riva sa oduševljenjem je dočekala svoga heroja. No, Andrijica nije dugo uživao u slobodi. Četiri godine nakon oslobođenja umro je nedaleko od kuće svoga izdajice Ante koji je umro dva dana prije Andrijice. U sjeverozapadnom dijelu groblja u Runovićima počivaju harambaša Andrijica Šimić i njegov izdajnik Ante Graca, a Andrijicine noge su iznad Antine glave. Na taj način se ostvarila prokletstvo koje je izrekao.

Jedna od zanimljivosti vezana uz hajduka Adnrijicu Šimića je i ta da se nogometni klub Hajduk iz Splita zove po njemu jer „*hajduk* simbolizira hrabrost, odlučnost, upornost, ponos,

¹⁹ Ivan Bušić poznati je hajduk i gusar iz Vinjana Donjih. Živio je u 18. stoljeću. Srodnik je Brune Bušića. Zvao se Roša jer je imao crvenu kosu. Vidi: Marko Dragić, Povijesne predaje o Roši harambaši i Andrijici Šimiću. Hrvatska obzorja 4. 2001. 969-974.

²⁰ Marko Dragić, Tradicijske priče iz Zagore, str. 43.

²¹ Isto, str. 43

čast, humanost, prijateljstvo, zaštitu slabijih, pomoć sirotinji, ljubav prema slobodi, prkos prema tuđinskoj vlasti, borbu protiv neprijatelja.“²²

Sjećanje na harambašu Šimića:

„Godine 1870. ženi se Ante Galić. Andrija Šimić, prerušen iz jedne odore u drugu, biva u svatovima. Domaći izdajnici su dojavili da je Andrija bio u svatovima Ante Galića te su Turci odmah uhapsili Antu te njegovu braću sproveli u Mostar u zatvor. Šimić traži da se Galići puste iz zatvora te prijete odmazdom. Turci puštaju Galiće na slobodu jer se u to vrijeme pojavila bolest zvana crne ospice od koje su zatvorenici umirali.“²³

2.2. Etiološke predaje

Etiološke predaje proizlaze iz povijesnih događaja i figura te iz potrebe ljudi da objasne porijeklo imena regija, naselja, lokacija, grobova, groblja, prezimena, nastanka ili nestanka jezera, izvora, bunara, čatrnja, vrtloženja voda, ponora te različitih pojava u prirodi i među ljudima. Želja za razumijevanjem i tumačenjem etioloških priča prisutna je koliko i sama priča koju te predaje pokušavaju razjasniti. Etiološke priče mogu se javiti na različitim razinama, uključujući povijesnu, mitološku, eshatološku, demonološku i legendarnu dimenziju. Neki od ovih etioloških narativa proizlaze iz životnih priča, kao što je primjer Svekar-vode. Unutar ovih priča često se čuvaju uspomene na važne osobe i ključne događaje iz daleke prošlosti. Mnogi toponimi također služe kao spomenici koji čuvaju uspomene na izvanredne osobe i sudbonosne događaje.²⁴

Postoji mnogo mjesta povezanih s pričama o mučenicama, a često su te priče o lokalitetima i grobovima potaknule arheologe da provedu istraživanja i utvrde istinitost tih narodnih priča.

Etiološka predaja o nastanku prezimena Norac nastala je na povijesnoj razini.

PREZIME NORAC

²²Marko Dragić, Hajdučki harambaša Andrija Šimić po čijim vrlinama je nazvan HNK Hajduk, Kulturna baština: časopis za pitanja prošlosti splitskoga područja 46. Društvo prijatelja kulturne baštine Split, Split, 2020, 292-332. str. 329.

²³Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 44.

²⁴Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 363. str. 415.

„Znaš ti kako se priča da su Norci dobili prezime. U ona vremena kad su Turci bili ondan po našin krajevima. Bili odan po Otoku, sastala se naši protiv njih, borilo se do zadnje kapi krvi. I pričaju da su se neki uspili spasit jer su se sakrili ispod mosta u Cetinu doli i sa bi priživli uzeli trstiku da mogu disat. I tako tu stali sve dok nisu Turci prošli. I oni su uspili se spasit, a masa njih je poginilo tu. Tako su onda nastali Norci-Kevo i Norci-Kljajo.”²⁵

LUCIN PONOR

„U mistu ima jedna stina, ponor četrdeset metara dubok. Već odavna niko ne zahodi tamo. A u vrime kad je od moje matere baba bila dite, u najbogatijoj kući, bila je divojka najlipša od svih. U nju ti se zagleda momak iz sirotinjske fameje ni ima ništa svoga. Ali ju je volija. I on se njoj svidija, priresta joj srcu jer je bio šestan. Ali znali su oni da jin nikad ne će dat da se uzmu jerbo kako bi ona gospojska cura za sirotinju pošla. I tili su pobić, ali nisu znali kako. A kako je njoj bilo vrime od udaje otac joj je naša bogata čovika puno starijega. I na dan kad su se tribali uzest, ona uteče sa svojin dragin. Pobigli su na uranku, ali kad su svatovi vidili da je mlada utekla, svi svati su je pošli tražit. Luce je tad sa svojin momkom došla do litice i znali su da se više nema di. Čuli su da su im blizu. Ali Luce ni tila nazad, a znala je da je naprid čeka smrt. Zajedno su skočili. Litica se i sad zove Lucin ponor, a ljudi kažu da se prije virovalo da su im samo postoli bili u ponoru, da im tila nikad nisu našli.”²⁶

KLETI OBLAK

„U selu Brusje bili su dvoje mlodih koji su se zajubili. Mladić je stalno divojci govori kako će je oženit i da je njegova jubov tolika da ih niko nikad ne će moć rastavit. I njih dvoje bili su kruto siromašni s velikon famejon, al mladić je uvik obećovo da će se pobrinit za njihovu budućnost i da će se skoro zaručit. Virujućij njegovim obećanjima divojka je odbijala sve druge mladiće koji su joj mogli ponudit puno veće od njega. Uskoro je ta njihova jubov urodila plodon, divojka je ostala noseća. U njezinemu zaručniku probudile su se ambicije, poče je pensat o njihovemu siromaštvu, misli da je može noć divojku koja je bogatija i s kojom bi mu budućnost bila sigurija.

Svojoj divojci i cilemu selu reko je da to dite ni njegovo i da nema čo činit s njon. Divojka je ostala u svojoj kući sa materon i ocen di se dite rodilo. Svojega bivšeg mladića uvik

²⁵ Kazao mi Hrvoje Kamber, rođen 1950. u Rudi

²⁶ Isto, str. 417.

je proklinjala istom kletvom: "Do Bog da se utopi prid mojim očima." Jednega lita bila je u poju sa svojim storima, bila je velika žega i strašno sunce kad je poče strašno puvat vitar, na moru je bilo nevrime. Kad je divojka pogledala pud mora vidila je jedon veliki oblak kako se nadvi nad jednin brodom. I ona je odma pripoznala brod svojeg bivšeg mladića, i vidila kako se izvarće i kako je more progutalo tin brod i sve jude u njemu. I tad njezina kletva se ostvorila; on se utopi prid njezinima očima. A danas se to misto di se ti brodovi izvarni zove „Kleti oblak”.²⁷

IZVOR ASIMBEG

„Pričalo se još odavna kako je Turčin Asimbeg doša vamo u Rudu našu, ka da napoji konja. Išli doli na vodu, na izvor doli. I to se saznalo, došla čeljad naša tu iz Rude i napali bega. Kažu da su njega ubili, a konja su pojili kako su bili gladni, a ka se nije imalo ništa, šta će čeljad vidilo priliku. I tako su Asimbega ubili, a konju mu pojili. Zato se doli izvor doli i zove Asimbeg. Po njemu.”²⁸

2.3. Mitske predaje

Mitske priče opisuju vilinska bića i povijesne ličnosti kojima su ljudi pripisivali natprirodne sposobnosti. Ove vile su često pomagale junacima i dolazile su samo noću u sela. Legende kažu da su bile sposobne zavesti mladiće putem snova. One su često koristile svoje moći kako bi izliječile ljude, pomogle siromašnim djevojkama u bržem tkanju odjeće za udaju, podržavale slabije pastire, ili čak prenosile mlade preko jezera do planina ili stare pred crkvu.

Vile su se smatrale zlima samo ako bi im netko izdao tajnu da imaju jednu nogo magarca, konja ili koze. U narodnom vjerovanju, vile su opisivane kao bajkovite ljepotice, obično odjevene u duge bijele haljine, ponekad plave, s dugim zlatno-žutim kosama, modrim ili zelenim očima, te su posjedovale nadnaravne moći. U narodnom predanju se također govori o vilenjacima i vilinčetu. Povijesne osobe kojima je narod pripisivao mitološke moći uključuju

²⁷ Isto, str. 421.

²⁸ Kazala mi Lucija Žižić (djevojačko Botica), rođena 1947. godine u Rudi

Marka Kraljevića, Janka Sibirjanina, Stojana Jankovića, Mijata Tomića i Andrijicu Šimića. Mitske priče često imaju kompleksne zaplete i prenose se kao usmena predaja.²⁹

2.3.1. Vile

Vile su često prisutna bića u različitim mitologijama diljem svijeta. U hrvatskoj kulturnoj tradiciji, kraljice ljljana također se nazivaju rusaljkama, što je slavenski izraz za vodene vile. Prema nekim starim vjеровanjima, žene i djevojke koje su umrle mlade pretvarale su se u vodene vile. Kada razmatramo porijeklo vila „Hrvati pripovijedaju da je Bog i raja prognao Adama i Evu. Bog se sažalio te odlučio sići na zemlju i vidjeti kako žive. Kad ih je pronašao upitao ih je koliko imaju djece. Adama i Evu bilo je sram što imaju mnogo djece pa su slagali da ih imaju šestero, iako su ih imali dvanaestero. Na to je Bog rekao: *Koliko vidljivih, toliko nevidljivih*; te su od zatajene djece nastale vile.“³⁰

Način na koji se vila doživljava varira između zapadnoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja. U slavenskoj i hrvatskoj mitologiji, vile su često opisane kao bajkovite ljepotice, simboli ljepote. S druge strane, kod britanskih mitoloških predaja, vile predstavljaju mala šumska stvorenja s krilima, a obično se okupljaju u prirodi oko jezera, rijeka i cvijeća.

VILA I PASTIR

„U stara vrimena dica su uglavnom koja su bila nejaka da rade čuvala stoku po planinama i ledinama. Bio jednom jedan čoban kojeg su dica zvala Čelo. On je bio mal i nekaj i sva su ga druga dica zafrkavala i tukla. Čelo jadan moro šutiti i trpiti, jer je bio nejaki. Ali jednoga dana čuvo Čelo stoku i vidio kako se u grmlju vila zapetljala. Čelo bio onako strašljiv i nije znao što da uradi, al kako ga je vila sve više dozivala, otiđe on i otpetlja je. Kad je to uradio, reče mu vila da će mu ispunit jednu želju, on odma reče da bi bio najjači među svim čobanima. I ispuni vila njemu želju, a on šutio i čekao da ga netko napadne. Tako, jednom zgodom, djeca opet navališe na Čelu, a on ih spreman dočeka i obrani se od njih nekoliko, a

²⁹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 363. str. 429.

³⁰ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 64.

oni se razbježaše. Kad su ovi vidjeli da se nešto čudno s njim desilo, nikad ga više ne dirnuše, a čak ga se počеше i bojat.“³¹

VILINO DITE

„Vjerovalo se da vile rađaju samo žensku djecu. Stoga su zavodile mladiće kako bi imale potomstvo. U unešićkom kraju živa je predaja o vilinom ditetu: Od Antića dite, čovik iša po blago il po vodu. Naša dite na gusterni jedanest metara dubokoj koja nije držala vodu već su u nju bacali smeće. I on ti to dite ponese sa sobom. Računa j on da ima puno drčine okolo, možda ga je ko izgubija. To dite nit je tilo ist, nit pit išta nego samo vode iz vučije oko koje je stalno kružilo. Niti progovara (a imalo je dvi, tri godine). Oni ga ligali sa svojon dicon, šta će od njega, i kad šta š ti vidit, treći dan dođe mu mater po njega.“³²

KONJ I VILA

„Prije se pričalo kad bi se zapetljala griva, kad bi se usukala, onda se pričalo da to znači da su takve konje jahale vile. A usukale bi konju grivu kako bi napravile ka ručku da se mogu pridržat i onda bi navečer jahale konje. A te priče o vilama i tin čudesima pričale sve onako dok se nije počeo prikazivat sveti sakramenat.“³³

2.4. Demonološke predaje

„Demonološke (demonске) predaje u osnovi imaju osobni doživljaj, susret s demonološkim (onostranim) bićem. Najčešći demoni u toj vrsti naših predaja su: vještice, stuhe, irudice, kuga, kučibabe, vukodlaci (kodlaci, kudlaci, kozlaci), čaratani, đavao (vrag-crni ovan, crni pas), orko, mačić; zloguke ptice (gavran, kukviža), te razna plašila, prikaze, utvare.“³⁴ Prema narodnom vjerovanju, sva demonska bića nastaju u trenutku zore, istovremeno s prvim kikirikijem pijetlova. Zora se interpretira kao simbol Kristovog dolaska, te se također povezuje s Kristovom prolivenom krvlju kojom je nadvladan grijeh i postignuto

³¹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 430.-431.

³² Marko Dragić, *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa*. Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., 219.-240. str.230

³³ Kazala mi Lucija Žižić (djevojačko Botica), rođena 1947. godine u Rudi

³⁴ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 436.-437.

vječno spasenje. Pijetao, u ovom kontekstu, predstavlja budnost i pripravnost. U kršćanskoj ikonografiji, pijetao često stoji uz sv. Petra, simbolizirajući njegovu izdaju i kasnije kajanje.

Pijetao se često prikazuje uz crkvu svetog Petra dok izražava tugu i plače. Na taj način, pijetao podsjeća na odgovornost poglavara crkve, svetog Petra, da ispere grijeh suzama.³⁵ Vjerovanje u opasnost od zlih pogleda bilo je široko rasprostranjeno u jugoistočnoj Europi, zemljama oko Sredozemnog mora i posebno na Bliskom istoku. Postojalo je uvjerenje da su djeca, mladi jaganjci, telad, odrasli ljudi i stoka, voćnjaci te druga imovina osjetljivi na uroke koji se mogu izazvati gledanjem zlim očima. „Vjerovalo se da će se otkriti je li dijete urečeno ako njegova majka uzme žeravku i baci je u vodu. Ako žeravka potone, dijete je urečeno i žena onda moli protiv uroka.“³⁶ Jedna od molitvi protiv uroka glasila je ovako, a posebno se molila na području Nevesta:

„Prvo se triba prikrstiti tri puta i tek onda početi moliti sljedeće:

Oj misusovo, u ime Isusovo

Sveta Ana, Gospina majka;

Pokaži mi svu istinu bolesti

i zdravlja i života. (za koga moliš)

Izmoli se ovo tri puta i onda se nastavi dalje:

Šetala se sveta Ana,

Gospina majka,

priko polja ravna.

Srila urok i rokicu:

Di ideš priko,

urok i rokice,

u vištati di je lipo,

di je drago.

³⁵ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 120.

³⁶ Isto, str. 94.

Raziđošē se urok

i rokica po svitu;

ko pčele, po cvatu,

ka magla, po planinama

ka momci, po rudinom.

Dva urliču, tri odriču

Otac i Sin i Duh Sveti

u pomoć bija.

Amen. ³⁷

MAJICA NAOPAKO

„Prije su ljudi, a ka ne znan šta da rečen tako se virovalo, onda je tako bilo... bojalo se svega i svačega. Tako se uvik gledalo kako da se zaštitiš od uroka i svih đavli pakleni. U nas odan sićan se i ja, a čula san ne znan jesi ti vidila po selu odan još nose majice naopako. Obuku majicu naopako da ih štiti od uroka. Ja ne znan jel istina ne odan ja po selu više, al' da u Noraca tamo ima neki šta i dan danas oda tako po selu. A Bože sačuvaj. ³⁸

2.4.1. Vještice

Prema narodnom uvjerenju, vještice su sklopile pakt s đavlom putem ugovora potpisanog krvlju. Konkretna ženska osoba bi prodala svoju dušu đavlu, a zauzvrat bi dobila nadnaravne moći. Vjerovalo se da vještice mogu letjeti na metli s posebnim znakovljem na leđima i izduženim nosom. One su navodno ulazile kroz ključanice, stupale u demonske odnose, prakticirale nečistu spolnost s đavlom, bavile se nečastivim djelima poput konzumiranja djece, organizirale tajne sastanke, pripremale masti za ljubavne napitke, izazivale različite bolesti i duševne poremećaje, te gušile ljude dok spavaju, itd. Prva vještica je spaljena 1275. godine u Tuluzu, a posljednja 1793. godine u Posanu. Neki smatraju da je

³⁷ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str.95.-96.

³⁸ Kazala mi Danica Erceg (djevojačko Norac-Kevo), rođena 1940. godine u Otoku

tijekom tog razdoblja spaljeno čak milijun vještica. U Hrvatskoj je prakticiranje spaljivanja vještica zabranila Marija Terezija 1758. godine.

Vjerovalo se da postoje i "lijepi" vještice jer davao također preferira ono što je privlačno. Važno je razlikovati vještice u bajkama koje su anonimne i opisane kao zle, dok su u demonološkim predajama stvarne osobe koje nanose zlo.³⁹ U hrvatskom narodnom folkloru, vještice su bile obilježene opakim pogledima, zlim srcem i smatralo se da su prodale svoje duše đavolu. Skupljale su se na određenim mjestima tijekom sumraka ili oko ponoći, razgovarale o tome komu su nanijele štetu i kome planiraju donijeti zlo. „Govorilo se da vještice imaju moć napustiti svoje tijelo dok spavaju. Prema predajama tada njihov duh kroz usta izlazi vani u obliku crne muhe i odlazi u daljinu, odakle se pretvara u neku drugu životinju i čini ljudima zlo.“⁴⁰ U europskoj usmenoj tradiciji, čest je motiv vještica koje se pretvaraju u životinje. Kada bi se žene-vještice pripremale za noćni let iz svojih domova, koristile bi tajanstvenu mast. Ako bi se u sumrak ili navečer u kući pojavio leptir, članovi domaćinstva bi ga brzo pokušali uhvatiti, izbaciti iz kuće ili čak ubiti jer su vjerovali da je to posjet vještice. Ako bi se, slučajno, sljedećeg jutra starija žena prva pojavila u kući, vjerovalo se da je ona vještica koja je noć prije bila u kući u obliku leptira.

SASTANCI VJEŠTICA

„Vištice su imale određena mesta za sastanke. Tamo negdi ispod Velebita sile bi na metlu i rekle: Ni o drvo, ni o kamen pod Velebit! Jedna je mlada neiskusna vištica umisto da reče: Ni o drvo, ni o kamen, ona reče: I o drvo i o kamen pod Velebit! Dok je stigla tamo bila je sva istučena.“⁴¹

PUČKA VJEROVANJA O VJEŠTICAMA

„Kad navečer uđe u kuću leptir koji se zove vištica, ljudi ga gaze i govore: Ko te posla slušat šta se priča, đava te lipi odnija!“

³⁹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 437.

⁴⁰ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 80.

⁴¹ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 86

„Na stočić se stavi ječma i sidi dok vištice ne počmu trčat za tobom i ako te ujte, ti ćeš postat vištica.“⁴²

UROKLJIVE OČI

„A ima ti priča i o urokljivim očima. To su pričali za neku ženu, da ima urokljive oči. I onda bi ona stala ispid svih svata i onda bi ih urekla i rastavila sve svate. I kažu u narodu da je bila rastavila 99 svata i rekla kako mora rastavit još jedne pa taman da i umre, tako da bude 100 rastavljenih svata. I onda je naiša jedan čov'k kojemu je svećenik da neku glavnju da je nosa za oprost grija i virovalo se kad glavnja ozeleni da su mu svi griji oprosteni. I tako je taj čov'k oda okolo sa ton glavnjon i tako je naiša na tu sa urokljivim očima i ona mu rekla da čeka jedne svate da prođu da ih ureče. Tada je on kamenova i ubio i grana je ozelenila.“⁴³

2.4.2. Mora

Prema narodnom vjerovanju, more su djevojke koje su bile upletene u vještčarenje. Vjerovanje u more bilo je rasprostranjeno i u drugim europskim zemljama. Hrvati su često govorili da su more bile starije neudane žene za koje se vjerovalo da su sposobne napadati ljude u njihovim snovima. Kada bi se osoba probudila iz takvog sna, osjećala bi se kao da na njoj leži ogroman teret kojeg nije mogla skinuti. More nisu ciljale na ubojstvo, već bi uživale u čovjekovoj patnji i boli.

„U Zagori se vjerovalo da se more rađaju u bijeloj košuljici i kako bi oslobodili dijete od te košuljice i života koji bi proživio kao mora trebalo je glasno izreći sljedeće: *Nije vila ni vištica, nego prava kršćanica.*“⁴⁴ Prema vjerovanju, ovaj zaziv je imao moć oslobađanja djeteta od košuljice. „To je zapravo basma ili zaklinjanje, retorički oblik čiji je cilj da čovjeka zaštiti od uroka ili bolesti. Brojne su basme protiv mora. U basmama je mora hroma te se od n je traži da bude doma, jer su joj puti bati, a zemlja joj je uzda: od svetog Ivana je sapeta, od Boga prokleta (...)“⁴⁵

⁴² Isto, str. 88

⁴³ Kazala mi Lucija Žižić (djevojačko Botica), rođena 1947. godine u Rudi

⁴⁴ Marko Dragić, Tradicijske priče iz Zagore. str. 98.

⁴⁵ Isto, str. 98.

„Mora je cura zle krvi, željna mlade krvi. Kad ne more da se mladosti drukčije dočepa, tare i mori mladost pri spavanju. Voli mladu mušku krv nego žensku. Muško mori od želje, a žensko od zavisti. Pričalo se da se nekog momka dovezala mora. Svaku noć dok on zaspi, ona pritisni. Nit je mogo čim krenuti, nit glasa dati. Kaziva ćaći, kaziva materi, svejedno. Snažan je bio, al opet nije je mogo nikako uvatit. Pane mu na pamet, da ode u crkvu, nožem ustruže malo klačarde s Gospina oltara, metne u karticu, zašije u krpu i metne na se. Nikad više nije došla. Niko mu to nije virova, al se od tad uvik pričalo o tome.“⁴⁶

MORE TRALE MOMKA

„Znalo j' bit i mora, trale su more jednog našeg unde momka i unda kako bi un lega, tako bi ga pritislo, udavi ga u snu, i un se kad se probudi bude vas oznojen od tog. Trale su ga more, sad je l' on sanja, šta li. I onda njega su čuvale, i unda kad bi pivci zapivali, unda bi oni išli ća i smirijo bi se.“⁴⁷

DOĐI SUTRA DAT ĆU TI SOLI

„I onda su znale more i mladu dicu moriti. Kad se mala dica tek rodila, dica bi vrištala, plakala od svega toga. I onda bi se neki ljudi sitali pa su rekli da su zatekli da je na ditetu mora (nisu je oni vidili nego bi je osjetili): Dođi sutra dat ću ti soli. I sutra kroz dan bi doša neko kod te osobe sta je rekla da će dat soli i rekla bi: A doša si (il došla) san po ono šta si mi obećala. I tako bi oni skužili ko j' z obija, ko je ta mora.“⁴⁸

2.4.3. Vukodlaci

„Demonske predaje o vukodlacima pripovijedaju o mrtvacima koji su se zbog teških grijeha četrdeset dana nakon smrti ustajali iz groba.“⁴⁹ Ako su za svojeg života bili alkoholičari, prema vjerovanju, duhovi pokojnika bi se pojavljivali kao bačva puna vina, dok bi oni koji nisu bili alkoholičari izgledali kao bačva napunjena vodom. Nestajali bi kad bi ih proboli glogovim kolcem (ili s sedam glogovih kolaca). U nekim regijama, poput Hrvatskoga Zagorja, postojalo

⁴⁶Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 438

⁴⁷ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 106

⁴⁸ Isto, str. 107.

⁴⁹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str.440.

je vjerovanje da će se duh pokojnika povući ako preko njega prijeđe mačka. Kudlaci su općenito zli i uvijek nastoje naštetiti ljudima, često uzimajući oblik različitih životinja.

Prema pričama, okupljali bi se na raskrižjima cesta od dvadeset do dvadeset i četiri sata. Bilo je opasno zateći se na takvim mjestima u to doba jer bi čovjeka moglo zadesiti različito zlo. Zbog toga su na raskrižjima često postavljali raspeća kao zaštitu od zlih sila, ali i kao pomoć u donošenju ispravnih odluka o pravicima putovanja. „U Vinišću kod Trogira vjerovalo se u kodlake (vukodlake) koji su posebno mogli naškoditi djeci, pa kad bi djeca, a i odrasli, hodali noću (pogotvo kraj groblja), držali bi palac u ruci i tri puta izgovarali:

Zapori kozlakov.

Isus prid nan,

Gospe za nan.

Ili:

Isusova brado,

Marijino mliko,

tri mise Božićne,

tri mise Uskrsne,

*slavno sveto Vodokršće.*⁵⁰

VUKODLAK U OBLIKU MJEŠINE

*„Po silima je bilo razno raznih priča da vukodlaci ulaze u torove, sišu krv životinjama, da sišu i ljudima. Za obranu je bio glogov kolac da probuši mišinu da izduši. On nije u mišini ima ni kosti ni mesa... koju bi ženu nazvali višticon, a muškarca višcon, virovali se da se oni posli vraćaju ko duhovi vukdlaci.*⁵¹

2.4.4. Kuga

Prema narodnom vjerovanju, kuga se manifestirala kao iscrpljeni lik djevojčice odjevene u bijele haljine i nestajala bi kao plamen. Njezin dodir donosio je smrt. Tijekom

⁵⁰ Isto, str. 440.

⁵¹ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 115.

srednjeg vijeka, kuga je odnijela trećinu stanovništva u Europi. U Bosni i Hercegovini, postoji mnogo grobnih spomenika i tragova koji svjedoče o prisutnosti kuge.

KUKUDARE, BUKUDARE

„Čuo sam priču od naših starih ljudi da je nekad bila došla u naše selo kuga, kao ženska neka, i da je pravila pomoritad. I kad je ona s time bila gotova, tražila da je prevezu na Pelješac. I kad je iz sela išla, iz Bogomolja, da je na velikoj stini slomila nogu. Onda je kazala: – Kukudare bukudare, u Bogomolju nikadare.“⁵²

2.4.5. Maminjorgo

„Đavao se po narodnom vjerovanju pretvarao u: magarca (orko, maminjorga, pakleni magarac), mačku (mačić), crnoga ovna, psa i ljudima činio zlo. U Istri se orko naziva mrak.“⁵³ U nekim dijelovima Dalmacije, izraz "mačić" se koristi za opisivanje djece koja su prema narodnom vjerovanju bila viđena noću i često su bila ubijena. Po legendama, entiteti poput Orka, Maminjorge, Paklenog Magarca, i Mačića bi se pojavljivali pred ljudima tijekom noći, ispod njihovih nogu. Kada bi ljudi bili prisiljeni sjesti na njih, ti entiteti bi ih nosili kroz sela, planine, i pustinje, često sve do jutarnjeg kokodača pijetlova. Ove priče imaju svoje korijene u biblijskim pričama.

PAKLENI MAGARAC

„Jedan je iša iz gostionice kući, bio je malo i umoran. I kad je iša, govori: “Da mi je sad đava, uzjašio bi na nj, samo da dođen prije kući.” Međutin, kad je on to reka, nije stalo malo, razmiš, eto jedan magarac kraj puta. I on uzjaši na nj. I kad je taj magarac doša, gonio ga je cilu noć, nije on moga sać s njega! Tako da je on, kad su prvi pivci zapivali ...onda moć ti mračni sila prestaje da važi. Kad je taj prvi pivac zapiva oko tri i po sata, on je jednput osta na mistu...bio je malo dalje od kuće, u nekon šumici, tako da je ipak došo kući.“⁵⁴

2.4.6. Irudica

⁵²Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 439.

⁵³ Isto, str. 441.

⁵⁴ Isto, str. 442.

Irudica je hrvatski naziv za kćerku Herodije. Njezinu majku Hrvati često zovu Poganicom, dok se tetrah Herod u tradicionalnoj hrvatskoj kulturi naziva Irudom. U narodnim pričama Hrvata, Irudica je opisana kao nadnaravno biće koje ima ulogu u donošenju olujnih nevremena praćenih snažnim grmljavinama. „Stoga je narod nekoć bajao, a pokatkad još uvijek baja i moli, protiv Irudice. Basmе protiv Irudice i drugih demonskih bića u folkloru Hrvata kristijanizirane su. Mnoge od tih basmi mogu se promatrati kao molitve. U basmama i molitvama nalazi se motiv kukurijekanja pijetlova. Narodno je vjerovanje da s prvim kukurijekanjem pijetlova nestaju sva demonska bića.“⁵⁵

U drugim krajevima hrvatskog folkloru, Irudica se opisuje kao demonsko biće koje je optuženo za smrt svetog Ivana Krstitelja. Stoga ga sveti Ilija progoni i pogađa munjama, što ostavlja tragove na njoj. Irudica, oblikujući se u obliku mačke, bježi svijetom jer ju još nije pogodio grom (već munje), ali kad je jednom grom pogodi, bit će uništena. Prema vjerovanju u Poljicima, Irudica je zla duša koja luta oblacima tijekom nevremena. Gdje god padne, uzrokuje veliku štetu. Bog je prokleo Irudicu i svaku munju koja je usmjerena prema njoj.⁵⁶ „Ljudi su u Podstrani kod Splita vjerovali da se, kada grmi, ispod oblaka sakupe zle sile i zato su izgovarali molitvu:

Ide križ po nebu,

za njim Djeva Marija,

svoga sinka molila:

"Ajde, sinko, tamo u raj,

svetom Petru ključе daj,

da izvadi svilen pas,

da ga baci pod oblak:

di 'no bole boluju,

di anđeli igraju!"

Biži Irud i Irudica,

⁵⁵ Marko Dragić, Irudica u hrvatskome folkloru, *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017. 135-155. str. 140.

⁵⁶ Isto, str. 141.

*mater ti je poganica,
od Boga prokleta,
svetog Ivana čavlim sapeta,
Bog je proklinje,
sveti Ivan čavlim sapinje.*⁵⁷

2.4.7. Plašila

SVITLEĆE KORNJAČE

*„Mi kad smo bili dica, onda bi znali plašiti čeljad, tako se zabavljali šta ćes. Kad bi naišli na kornjače digdi onda bi na njih mećalo se svića, ka natakalo bi se nekako svića na kornjaču i to po noći ne vidi se kornjače samo sa svića oda. Tako se plašilo prije dicu, a i velke. To bi bili ka duhovi. Vidiš da neko nosa sviću, a ne vidiš nista više.*⁵⁸

2.5. Eshatološke predaje

„Eshatološke predaje pripovijedaju o potresnom pojavljivanju ubijene tek rođene vanbračne djece, umrle nekrštene djece i ubijenih odraslih osoba. Ubijena i umrla nekrštena djeca pojavljivala su se noću, kriveći se u bijelim haljinicama sa svijećom u ruci.⁵⁹ U različitim dijelovima Hercegovine i Dalmacije, djeca koja su preminula prije krštenja nazivaju se različitim imenima. Na primjer, u zapadnoj Hercegovini nazivaju ih "krivljavcima," u istočnoj Hercegovini "drekavcima," u dubrovačkom kraju "tintilinićima" ili "tintama," dok se na nekim mjestima u Dalmaciji i na otocima koristi naziv "mačići."

Važno je napomenuti da ova konfuzija može nastati jer se u nekim predajama mačićima također nazivaju demonska bića, kao što je đavao pretvoren u mačku, koje noću čini zlodjela ljudima koje susretne na putu. Također, eshatološke predaje pričaju o pokojnicima koji bi ustajali iz groba zbog nesvjesno ispovjedenih grijeha, prikazujući se samo svojim ukućanima. Čim bi ispovjedili svoje grijeha, zauvijek bi nestali. Ove priče obično se prenose kao usmeni sjećanja.

⁵⁷ Isto, str. 142.

⁵⁸ Kazala mi Danica Erceg (djevojačko Norac-Kevo), rođena 1940. godine u Otoku

⁵⁹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 426.

2.5.1. Tintilinići

„Kazivala je meni moja mater, a njoj njena o malim tintilinićima, dici koja nisu primila sakrament krštenja. U stara vremena po drva bi se išlo s magaretom. Išlo bi njizi više kršnih momaka. Išlo bi se u taj pohod u kasna doba oko, 3, 4 ujutru, po mračini teškoj. Znalo bi se prič posve puno kilometraže. Vidiš ti ćerice moja, kakav je to napor bija. Nekad bi se dogodilo da i jadne žene pođu na tako težak put. One bi nailazile na sviće koje bi gorile u grmlju. Kako kažu, čule bi čak i dicu jadnu da plaču. Kazivalo se da su to u biti nemirne duše dice koja nisu primila sakrament krštenja, a umrla su. To bi bija znak odnosno upozorenje da se tudan ne ide. Žene bi se pristravljene prikrstile i izmolile molitvu nakon čega bi se ta svića sama od sebe ugasila.⁶⁰

2.6. Pričanja iz života

Priče iz života često su kratke i humoristične predaje koje se bave ismijavanjem ljudi iz različitih područja i sela, kao i pripadnika određenih društvenih klasa i zanimanja, kao što su seljaci, malograđani, činovnici i policajci. Ove priče kombiniraju elemente novela, anegdota, šala i viceva. Unutar priča iz života možemo pronaći i poučne priče o raznim temama, kao što su priče o ubijanju starih ljudi, metaforičke priče poput one o sedam prutova te zabavne i raznovrsne priče.⁶¹

OTAC I SIN

„Nevista i sin da će se ženit, ali prije toga sin mora izbacit ćaću iz kuće jer nevesti smeta. Rekla je da se neće udat za njega dok ćaća ne ode iz kuće. I tako sin mora odvest oca. Odvea ga on u šumu i kaže mu da će ga tu ostavit, ali ćaća mu kaže da ne želi da ga tu ostavi, nego da ga vodi još malo dalje. Sin ga u čudu pita zašto to govori, a on će njemu da je on tu svoga oca ostavio. Sin onda pomisli kako će njega njegov sin isto tako ostavit kad ostari. Vrate se oni kući i sin kaže nevesti da, ako će se udat za njega, nek se uda, ako neće ništa, al da će njegov ćaća ostat u kući“⁶²

⁶⁰ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 121.

⁶¹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 444.

⁶² Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017. str. 126.-127.

3. Legende

„Legenda je latinska riječ i znači ono što valja čitati, ono što treba čitati. Legenda je vrsta priče koja ima vjerski karakter.“⁶³ U ovim pričama često su prisutni likovi poput Isusa Krista, svetaca, svetica, crkvenih dostojanstvenika, mučenika i mučenica. Legende su tradicionalno smatrane pričama koje opisuju događaje iz života svetaca i pričama o čudesnim djelima Božjim i svetaca. Iako su legende često slične predajama i ponekad ih je teško jasno razlikovati, ključni element koji ih razdvaja jest prisutnost čuda.

Legende igraju ulogu u uspostavljanju reda i harmonije u ljudskom životu, a Božja i svetačka čuda imaju funkciju ispravljanja nepravdi, nagrađujući dobra djela i kažnjavajući zla. Hrvati često prenose priče o navedenim legendama koje se odnose na propast Gavanovih dvora, te priče koje govore o Isusu Kristu i svetom Petru dok su hodali među ljudima. Također, postoji obilje proznih i stihovanih legendi koje se tiču svetog Jurja, čudotvornih grobova mučenika i mučenica, te priča koje opisuju čuda povezana s svetim slikama, kipovima, križevima i crkvama.

Jedna od poznatih legendi o kojoj se i danas pripovijeda je i hrabra borba Otočana iz Otoka Sinjskog sa snažnom turskom vojskom:

Na 26. srpnja 1715., pokušali su Turci zadobit Otok. Dva turska zapovidnika su in obećala da će ih skupa s njihovim imanjon dat otpraviti u Livanjsko polje i da in neće učiniti nikakoga zla. Otočani su in odgovorili da osin svoga života nemaju puno i da će se braniti do zadnje kapi krvi. Sutrodan su poslani dve turske vojske. Jedna da udari na Otok a druga na okolicu. Stanovnici su se razbigli, a Cetina se napunila mrtvacima jer se dosta Turaka u njoj utopilo. Ali Turaka je bilo više nego Otočana pa kako su nasrnili, tako su sabljom posikili sve Otočane na koje su naišli, a žene i dječice zarobili. Spasilo se tridesetak ljudi koji su priplivali Cetinu. Među njima su bili jedni prezimena Kevo i jedni prezimena Kljajo, koji su sebi kasnije, jer su se spasili kad su priplivali Cetinu pridodali prezimenu još i Norac, pa su danas Norac – Kevo i Norac – Kljajo. Svi ostali su izginili, ali su zato i Turci skupo platili ovu pobjedu jer je poginulo 140 Otočana, ali je Turaka poginulo tisuću. Selo su nakon toga zapalili, ali nisu odnili ništa. Čitava Cetinska krajina je bila u krvi, crnome dimu, lopuvluku sve do dana naše Gospe

⁶³ Marko Dragić, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, Croatica et Slavica Iadertina 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., 153-177. str. 154.

*Sinjske 15. kolovoza kad je turska vojska sramotno napuštala našu krajinu i priko Prologa utekla u Bosnu.*⁶⁴

Rječnik

Ondan- onuda

Drčina- djeca

Urokljiv- koji baca uroke

Glavnja- suha grana

Unda- onda

Silo- druženje na selima

Razmiš- razumijeti

Digdi- negdje

Tudan- tu

⁶⁴ Marko Dragić, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, Croatica et Slavica Iadertina 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., 153-177. str 164.-165.

4. Zaključak

Predaje i legende čuvaju usmenu povijest i tradiciju ovog kraja, čime pomažu očuvanju identiteta lokalnog stanovništva. Kroz njih se prenose vrednote, običaji i iskustva prethodnih generacija, čime se jača osjećaj pripadnosti i kontinuiteta. Ove priče pružaju uvid u bogatu kulturnu baštinu regije i pomažu u razumijevanju kako su se ljudi u prošlim vremenima nosili s izazovima i suočavali s prirodnim i društvenim pojavama. To je važno za očuvanje autentičnosti kulture i tradicije. Također obogaćuju turističku ponudu područja, privlačeći posjetitelje koji žele doživjeti bogatu kulturnu baštinu i čuti priče koje se prenose s generacije na generaciju. To može potaknuti razvoj turizma i poticanje ekonomske aktivnosti. Očuvanje ovih priča predstavlja obvezu prema budućim generacijama kako bi i oni mogli uživati u bogatstvu kulturne baštine svog kraja. U skladu s tim, važno je aktivno raditi na prikupljanju, dokumentiranju i prenošenju predaja i legendi kako bi se osiguralo njihovo očuvanje za buduće generacije. Ovi žanrovi predstavljaju dragocjeni dio kulturne i povijesne riznice Otoka Sinjskog i okolice te zaslužuju posebnu pažnju i brigu kako bi ostali živi i inspirirali nove generacije.

Literatura

1. Bošković-Stulli-Maja. Narodne pripovijetke. PSHK. Knj. 26. Matica hrvatska - Zora. Zagreb. 1963.
2. Čubelić, Tvrtko. Književno-teorijski pojmovi i književni leksikon: u osvjetljenju folkloristike kao fundamentalne znanosti o ukupnosti usmenog narodnog stvaralaštva / 4. izd. Ante i Danica Pelivan. Zagreb. 1994.
3. Čubelić, Tvrtko. Korijeni i staze izvornog, narodnog, usmenog stvaralaštva. Pelivan. Zagreb. 1993.
4. Čubelić, Tvrtko. Povijest i historija usmene narodne književnosti. Ante Pelivan i Danica Pelivan. Zagreb. 1988.
5. Dragić, Marko. Hajdučki harambaša Andrija Šimić po čijim vrlinama je nazvan HNK Hajduk, *Kulturna baština: časopis za pitanja prošlosti splitskoga područja* 46. Društvo prijatelja kulturne baštine Split, Split, 2020, 292-332.
6. Dragić, Marko. *Povijesne i etnološke predaje iz Otoka Sinjskoga*. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018. 283.-297.
7. Dragić, Marko. *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017.
8. Dragić, Marko Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa. *Godišnjak Titius* 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., 219.-240.
9. Dragić, Marko. Irudica u hrvatskome folkloru, *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017. 135-155.
10. Dragić, Marko *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, *Croatica et Slavica Iadertina* 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., 153-177.

11. Dragić, Marko. *Danak u krvi u romanu „Na Drini ćuprija“ i u suvremenom pripovijedanju*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 8, Mostar, 2012., str. 123.-140.
12. Dragić, Marko. *Harač i drugi zločini u Mažuranićevom spjevu „Smrt Smail-age Čengića“ i suvremenom narodnome pripovijedanju*, Zbornik: Ivan Mažuranić (1814-1890) i Crna Gora, HCDP "Croatica - Montenegrina" RH & CKD "Montenegro - Montenergina" u Osijeku & Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje "Vojislav P. Nikčević" - Cetinje, Cetinje – Osijek, 2011., str. 379-411.
13. Dragić, Marko. *Starohrvatske povijesne teme u suvremenom narodnome pripovijedanju*, Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu, 2-3, Split, 2009., str. 21-44.
14. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
15. Dragić, Marko. *Povijesne predaje o Roši harambaši i Andrijici Šimiću*. Hrvatska obzorja 4. 2001. 969.-974.
16. Kekez, Josip. *Narodne pripovijetke*. Mladost. Zagreb. 1990.
17. Marković, Ivan. 1898. *Sinj i njegovo slavlje*. Zagreb: Dionička tiskara.
18. Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. XX. izdanje. Školska knjiga. Zagreb. 2005.
19. *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997.

Sažetak

Otok Sinjski i njegova okolica obiluju raznolikim žanrovima predaja i legendi koji igraju ključnu ulogu u očuvanju kulturnog nasljeđa ovog područja. Raznolikost predaja uključuje etiološke predaje koje objašnjavaju podrijetlo mjesta i pojava u prirodi, povijesne predaje temeljene na stvarnim događajima i osobama te mitske predaje koje pripovijedaju o nadnaravnim bićima poput vila i junaka. Sve ove priče čine važan dio kulturnog tkiva otoka Sinjskog i okolice. Predaje i legende često se prenose usmenom predajom s generacije na generaciju. One čuvaju uspomene na prošle događaje, običaje i vrijednosti te oživljavaju povijest i tradiciju. Važan aspekt njihovog prenošenja je njihova uloga u očuvanju kulturnog identiteta lokalnog stanovništva. Očuvanje ovih priča ključno je jer osigurava da se bogata kulturna baština ovog kraja ne izgubi. Kroz dokumentiranje, istraživanje i prenošenje ovih priča na mlađe generacije osigurava se da će predaje i legende ostati sačuvane i inspirirati buduće generacije da cijene i njeguju svoje kulturno nasljeđe.

Abstract

Otok Sinjski and its surroundings abound with various genres of folklore and legends that play a crucial role in preserving the cultural heritage of this region. The diversity of folklore includes etiological legends that explain the origins of places and natural phenomena, historical legends based on real events and figures, as well as mythical legends narrating supernatural beings like fairies and heroes. All these stories constitute an important part of the cultural fabric of the Island of Sinj and its vicinity. Folklore and legends are often passed down through oral tradition from generation to generation. They preserve memories of past events, customs, and values while bringing history and tradition to life. An essential aspect of their transmission is their role in preserving the cultural identity of the local population. The conservation of these narratives is crucial as it ensures that the rich cultural heritage of this region remains intact. Through documentation, research, and the transmission of these stories to younger generations, it is ensured that folklore and legends will be preserved and inspire future generations to appreciate and nurture their cultural heritage.

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Franceska Ercey
Naslov rada: Žanrovi predaja i legendi u Otoku
Sinjskom i okolici
Znanstveno područje i polje: Humanističke znanosti, filologija
Vrsta rada: Završni
Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
prof.dr.sc. Marko Dragić
Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof.dr.sc. Marko Dragić
prof.dr.sc. Boris Škvorc
dr.sc. Nikola Sunara

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 26.9.2023.

Potpis studenta/studentice: Franceska Ercey

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Franceska Erceg, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskoga jezika i književnosti i filozofik, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 26.9.2023.

Potpis

Franceska Erceg

